

קדושין ח

עניין: החילוק שבין צדקה לחסד

נימוקי יוסף גיטין לז.

אין השביעית משמטתה כדאיתא התם פרק איזהו נשך¹⁴⁹. צדקה מנין, שאין צדקה אלא מה שהאדם נותן משלו דדבר שאינו שלו גמילות חסד הוא.

פנים יפות פרשת כי תצא

ולך תהיה צדקה וגו', אמר ר"י מנין שב"ח קונה משכון, שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין [קידושין ח:], כבר פירשנו בספר המקנה דעיקר הצדקה משום שהוא קונה המשכון כפי שהוא שוה בשעה שממשכנין אותו מסתמא הוא כפי חובו, וכשהוא מחזיר מסתמא הוא נפחת משווי במשך תשמישו, וזה הפחת הוא של המלוה וכיון שהוא קונה המשכון אין הלואה עליו שואל, ומה שמתקלקל הוא הפסד המשאיל דלא גרע ממתה ממלאכה דשואל פטור וזהו עיקר הצדקה, אבל אם לא היה קונה והיה ההפסד של הלואה אין זה צדקה אלא גמילות חסד וזה נהנה וזה לא חסר:

גמ' סוכה מט:

יותר מכל הקרבנות שנאמר "עשה צדקה ומשפט נבחר לה" מזבח וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר "זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אדם קוצר ודאי אוכל וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים וא"ר אלעזר כל

שפת אמת סוכה מט:

שם בגמ' לזקה בממונו ג"ח בגופו ובממונו לזקה לחיים וגמ"ח לחיים ולמתים, משמע דלא שייך לזקה רק בנתינת מתנה לעני דאי לא"ה הא תשכחת לזקה ג"ח בגופו שאופה לעני פתו או מתקן לו מנעלו בחנם וכדומה וכמו כן למתים דעושה לו תכריכין וקוברו בחנם במקום שנוטלין עליו שכר רק דס"ל לזקה אינו רק בנתינת כמ"ש נתן נתן:

מהר"ל נתיבות עולם נתיב גמ"ח פ"ב

ובפרק לולב וערבה (סוכה מ"ט ע"ב) תנו רבנן בג' דברים גדולה גמילות חסדים מן הצדקה שהצדקה בממונו גמילות חסדים בין בממונו ובין בגופו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים ובין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים ובין למתים. ביאור דבר זה ההפרש שיש בין גמילות חסדים ובין צדקה, כי גמילות חסדים הוא מצד הנותן שהוא עושה טוב בין שמבקש המקבל ובין שאין מבקש, אבל הצדקה הפך זה, כי מפני שהמקבל צריך לכך נותן לו מפני דחקו, ודבר זה מצד המקבל ואף שאינו מבקש הרי כאלו מבקש שידוע דוחקו וצריך לקבל, ולפיכך בג' דברים גדולה גמילות חסדים כי ג"ח אפשר אף בגופו והנה הוא איש טוב, אבל הצדקה הוא מקבל מאחר מה שצריך ולא שייך שמקבל גופו ולכך הצדקה דווקא בממונו. ועוד צדקה לעניים דוקא, שהמקבל הוא עני וצריך לקבל ואילו העשיר א"צ לקבל דבר כלל ולפיכך צדקה לעניים דווקא, אבל החסד שהוא מצד שהוא איש טוב משפיע לאחרים הן יהיה עני והן יהיה עשיר. צדקה לחיים מפני שהחי הוא מקבל ומבקש לקבל אבל המת אינו מבקש לקבל כלל, ולפיכך צדקה לחיים דוקא ואילו ג"ח בין לחיים ובין למתים. ומפני כי גמילות חסדים הוא מצד הטוב של הפועל, ודבר זה בודאי יותר מעלה כאשר הוא איש טוב בעצמו לכך אמרו בפ' לולב וערבה (שם) אמר ר"א גדולה ג"ח מן הצדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אבל קוצר בודאי אוכל. ואמר ר"א אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה, ור"ל כי גמילות חסדים שהוא מצד הטוב של משפיע והצדקה היא מצד המקבל, ולפיכך הצדקה אינה רק ספק בלבד כי אם לא היה המקבל ראוי אין כאן צדקה, אבל גמילות חסדים שעושה מצד עצמו שהוא איש טוב משפיע לאחר ולפיכך גמילות חסדים בודאי יש שכר על זה, דסוף סוף העושה הוא איש טוב וראוי לקבל שכר אף אם המקבל אינו ראוי. וזה שנקרא הצדקה זריעה שהוא ספק אוכל ספק אינו אוכל, ואילו גמילות חסדים קרא קצירה שהקצירה היא ודאית. וזה